

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR NAZARIYANING AMALIYOTGA TATBIQI

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani

O'QUVCHILARIDA LINGVISTIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHDA MILLIY QADRIYATLARNI O'RNI

Xayitboyev Baxrombek Erkinovich
Ilmiy rahbar

Abduraxmonova Maftuna Shuxrat qizi
O'zbekiston davlat jahon tillari unversiteti
Ingliz filologiyasi fakulteti talabasi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15175558>

Annotatsiya. Ushbu maqola muhim muammolardan biri - oliy ta'lim muassasasi talabalarining ingliz tili darslarida til kompetensiyasini yanada rivojlantirish bo'yicha psixologik-pedagogik natijalarini ko'rsatildi. Maqolaning maqsadlari, vazifalari va tamoyillarining qisqacha tavsifi taklif etiladi, til malakasi" tushunchalari tahlil qilinadi, chet tillarini madaniyatlararo, lingvodidaktik va ishtirokchi yondashuv doirasida o'qitish tamoyillari ko'rib chiqiladi.

O'qish jarayonida o'z xalqining milliy urf-odatlariga, o'zi yashab turgan respublika xalqiga hurmat, hurmat hissi paydo bo'ldi. Olingan natijalar ingliz tili darslarida vizual tarqatma materiallar, kartochkalar, ingliz tilida multfilmlar tomosha qilish, asl matnni tinglash, ochiq o'yinlardan foydalanish zarurligini tasdiqlaydi. Bunday usullardan foydalanish kichik yoshdagi o'quvchilarning til kompetensiyasini o'zlashtirishning yuqori darajasiga ko'tarilishiga olib keldi.

Kalit so'zlar: kompetensiya, ingliz tili, til kompetensiyasi, madaniyatlararo yondashuv, lingvodidaktik yondashuv, ishtirokchi yondashuv, til ta'limi tamoyillari, metodika.

Mamlakatimiz Prezidenti Sh.Mirziyoyev takidlaganidek "Xorijiy tillarni o'rgatish bo'yicha kelajak uchun mustahkam poydevor bo'ladigan yangi tizimni yo'lga qo'yish vaqti-soati keldi". Ta'lim to'g'risidagi qonuni 2-bob 7-moddasida keltirib o'tilgan uzliksiz ta'lim turlari ya'ni: maktabgacha ta'lim va tarbiya, umumiy o'rta va o'rta maxsus ta'lim, professional ta'lim¹.

Oliy ta'lim, oliy ta'limdan keyingi ta'lim, kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish, maktabdan tashqari ta'limlarda ham xorijiy tillarni mukammal o'rgatish, har bir ta'lim turi bo'yicha o'zgacha yondashgan holda interfaol metodlarni qo'llagan holda dars hamda to'garaklar tashkil etish lozim. Chunki yildan yilga chet tillarini biladigan insonlarga talab ortib bormoqda. Davlatimizda faoliyat yuritayotgan har bitta mutaxassisdan nafaqat chet tilini bilish, balki undan kundalik va professional muloqot sohasida samarali foydalana olishi ham talab etiladi. Buning uchun avvalo boshqa xalqlarning ijtimoiy, ma'naviy qadriyatlari va an'analarini bilishimiz lozim. Avvalo talaba oliy ta'lim muassasasida o'qish davomida ilmiy

¹ O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 23.09.2020 yildagi O'RQ-637-son.

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR NAZARIYANING AMALIYOTGA TATBIQI

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani

lingvistik bilimlarga ega bo'lishi, tadqiqotchilik ko'nikmalariga ega bo'lishi hamda kelajakdagi kasbiy faoliyati uchun yetarli bo'lgan chet tili va me'yorlarini amaliy bilish darajasiga ega bo'lishi, mamlakatimizda xalqaro munosabatlar rivojlanayotgan bir paytda ya'ni muhim sanaladi.

Lingvistik kompetentsiyani rivojlantirish muammosini N.V.Klimenkoning nuqtai nazariga ko'rib chiqsak, lingvistik kompetentsiya tanlangan mavzular va muloqot sohalariga muvofiq til birliklarini o'zlashtirishni, kommunikativ maqsadlarda ishlatish ko'nikmalarini nazarda tutadi². N.V.Klimenkoning fikriga qo'shilib, lingvistik kompetentsiya shaxsga tabiiy til yordamida ifodalangan ma'lumotlarni o'z ichiga olgan matnlarni idrok etish, tushunish va yaratish, bunday ma'lumotlarni xotirada saqlash va fikrlash jarayonlarida qayta ishlash qobiliyatini ta'minlaydigan bilim, ko'nikma va ko'nikmalar majmuasi bilan tavsiflanadi. Demak, lingvistik kompetentsiya - bu lingvistik kompetensiyalar tizimiga ega bo'lish, biz ushbu hodisani noto'g'ri talqin qilishning oldini olish uchun uni keyinchalik kichik kompetensiyalar deb ataymiz. Talaba ingliz tili biluvchilarning nazari bilan dunyoni yangicha qarashga va umumbashariy va milliy qadriyatlarni uyg'un his qilishga o'rganadi³. Bundan tashqari talaba o'qish va yozish, o'qish va tinglash, o'qish va gapirish, tinglash va o'qish, tinglash va yozish, tinglash va gapirish kabi mashqlar orqali nutq faoliyatining to'rt turi: tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozuv malakalari hamda til materiali: talaffuz, leksika, grammatika o'zaro bog'langan holda rivojlantiriladi. Talabalarning til kompetentsiyasini samarali shakllantirish uchun quyidagi pedagogik shartlar belgilandi:

- talabalarining bilish faoliyatini individual va guruhli hamkorlik orqali boshqarish;
- chet tilini o'rganishga qiziqish va motivatsiyani oshirish;
- madaniy material tanlash.

Ta'lim faoliyatiga asoslangan va shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asos qilib olingan. Ta'lim jarayonining yaxlitligi bosqichma-bosqich va yaxlit xususiyatga ega bo'lib, bosqichma-bosqichlik, uzluksizlik va izchillik, til kompetensiyasi ko'nikmalarini shakllantirish va rivojlantirishning ob'ektiv mantiqiga mos keladi. Biz bilim oluvchilarni rivojlanish psixologiyasidan kelib chiqan holda, faoliyat shaxsning shaxs sifatida rivojlanishi uchun o'zgaras asos ekanligi to'g'risidagi ma'lumotlar

² Azimov E.G., Shchukin A.N. A new dictionary of methodological terms and concepts (theory and practice of teaching languages). - M.: IKAR, 2019.

³ Musaeva G.I. Modeling an integral educational space // Successes of modern natural science. - 2018. - No. 3.

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR NAZARIYANING AMALIYOTGA TATBIQI

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani

asosida, til kompetensiyasi ko'nikmalarini shakllantirish modelini yaratish uchun faol yondashuvni tanlash lozim⁴. Til kompetensiyasi ko'nikmalarini shakllantirish jarayoni ta'lim jarayonida shaxsning ehtiyojlari va imkoniyatlariga yo'naltirilmasdan, shaxsiy tajribani shakllantirish lozim. Ushbu pozitsiyalar talabaga yo'naltirilgan yondashuv bilan amalga oshiriladi, bu asosiy protsessual xarakteristikasi talabalarning shaxsiy funktsiyalarini amalga oshiradigan pedagogik vaziyatdir. Lingvodidaktik yondashuvdan foydalanishning turlarini keltirib o'tamiz:

- **tilni o'zlashtirish nafaqat muloqot vositasi, balki talabalarning asosiy mutaxassisligi bo'yicha ma'lumot olish vositasi sifatida ham sodir bo'ladi;**
- **til o'rganish asosan amaliy ko'nikma va malakalarni shakllantirishga qaratilgan;**
- **o'quvchi o'zining lingvo-etnomadaniy o'zini identifikatsiya qilishdan xabardor bo'ladi va shu bilan birga o'zini ko'p madaniyatli va ko'p tilli jahon sivilizatsiyasi sub'ekti sifatida anglaydi;**
- **ona tilida so'zlashuvchilar dunyosining lingvistik tasviri bilan tanishish tufayli universitet talabasi dunyosining individual surati kengaytiriladi.**

O'zbek milliy madaniyatining mashhur vakillaridan biri, ma'rifatparvar olim Abdulla Avloniy: "Har bir millatning o'zligini ko'rsatadurg'on oynai hayoti til va adabiyotidir. Milliy tilni yo'qotmak millatning ruhini yo'qotmakdur",- deb ta'kidlaydi. Moddiy madaniyat yodgorliklari muhofaza qilinadi va tiklanadi - bu ma'naviy tarixiy merosning bir qismi. Til ham xuddi shunday, u vulgarizmlar va jargonizmlar, o'zlashmalarning kamroq ishlatilishini ta'minlash. Shuning uchun biz til o'rganish jarayonida mentalitet, milliy xususiyat, uni ajratib turadigan boshqa farqlarga duch kelamiz. Ushbu holatda til o'rganish jarayonida o'sha xalqning urf-odatlarini, milliy xususiyatlaridan ham xabardor bo'lishi kerak.

Ta'lim oluvchilar xorijiy tillarni o'rganishda mamlakatga xos komponentni kiritish madaniy va ma'naviyiyati kuchli yoshlarni rivojlantirishga yordam beradi,

⁴ Penskaya Z.P. Formation of language competence in elementary school: Abstract of the thesis. ... cand. ped. Sciences. -Astrakhan, 2010. - 23 p.

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR NAZARIYANING AMALIYOTGA TATBIQI

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani

milliy madaniyat va boshqa xalqlar madaniyatiga hurmatni kuchaytirish lozim. Bunday bilimlarni egallashda shaxs o'z xalqining milliy urf-odatlariga, o'z xalqiga hurmat hissi kuchayib boradi.

Ta'lim oluvchilarda xorijiy tilni o'rganish vaqtlarida og'zaki monolog va dialogik nutq uchun mavzular matn tuzish, so'zlashish mavzulari xikmatli so'zlar va vaziyatlarning asoslari ularning hayotiy tajribasini hisobga olgan holdatanlanishi maqsadga muvofiq bo'ladi⁵. Talabalar doimo o'zlariga yaqin bo'lgan narsalar, ular yaxshi bilgan narsalar, ularni o'rab turgan narsalar haqida gapirishni xohlashadi. Axir siz har doim o'z shahringiz haqida osongina material to'plashingiz mumkin. Bu nafaqat ularning so'z boyligini kengayishi, balki erkin esda qoladigan, kerakli joyda va kerakli vaqtda paydo bo'ladigan elementar bilimlarni ham belgilab olish kerak.

Milliy komponentdan ko'plab mavzularni o'tishda, Amerika va boshqa xalqlar hayotini biznikiga solishtirishda foydalanish mumkin.

Xulosa. Shunday qilib, til kompetentsiyasini shakllantirish modelini amalga oshirish vizual tarqatma materiallar, kartalar, chet el nutqi elementlarini o'z ichiga olgan mashqlar, ingliz tilida badiiyfilmlar tomosha qilish, haqiqiy matnni tinglash, ochiq o'yinlar, darslarda foydalanish zarurligini ko'rsatdi, bu esa o'z navbatida talabalarni til kompetensiyasi ko'nikmalarini o'zlashtirishning yuqori darajasiga ko'tarishga olib keldi. Bundan tashqari xorijiy tilni madaniyat bilan uzviy o'rganishdan maqsad – muloqot masalalarini asosan til va madaniyatga e'tibor bergan holda tahlil qilishdan, farqli madaniyatlar orasidagi kommunikatsiyani osonlashtirishdan iborat. Bilamizki, til va madaniyat tushunchalari o'zaro uzviy bog'liqdir, chunki tilning o'zi madaniyatdir. Bunday bilimlar ta'lim oluvchilarga odamlarning turmush tarzi, qarashlari, e'tiqodlari va qadriyatlarini va til ko'nikmalari haqidagi bilimlarini o'zlashtirishga yordam beradi. Ta'lim beruvchilar til o'qitish metodiga madaniyat tushunchasini targ'ib qilsalar, talabalar til o'rganishi samarali bo'lishi mumkin, ya'ni talabalar bu bilan nafaqat til bo'yicha, balki o'rganayotgan tillari haqida barcha zarur manbaalarga ega bo'ladilar. Chunki, madaniyat avvalo til yuzaga kelishidan oldin paydo bo'lgan tushunchadir.

⁵ Xushmurodova Sh.Sh. Madaniyatlararo muloqot muammosiga lingvomadaniy yondashuv (o'zbek va ingliz tillari misolida). Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati, Samarqand – 2020. 2. This is China:Essential Aspects of Chinese Culture.- Beijing.

XORIJIY TILLARNI O'QITISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR NAZARIYANING AMALIYOTGA TATBIQI

mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjumani

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 23.09.2020 yildagi O'RQ-637-son.
1. 2.Azimov E.G., Shchukin A.N. A new dictionary of methodological terms and concepts (theory and practice of teaching languages). - M.: IKAR, 2019.
2. Musaeva G.I. Modeling an integral educational space. Successes of modern natural science. - 2018. - No. 3.
3. Penskaya Z.P. Formation of language competence in elementary school: Abstract of the thesis. ... cand. ped. Sciences. -Astrakhan, 2010. - 23 p.
4. Xushmurodova Sh.Sh. Madaniyatlararo muloqot muammosiga lingvomadaniy yondashuv (o'zbek va ingliz tillari misolida). Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertasiyasi avtoreferati, Samarqand – 2020. 2. This is China:Essential Aspects of Chinese Culture.- Beijing.